

DEMÉNY PÉTER

EGY BRUEGELI CSALÁD TÖRTÉNETE

Kolozsvári Papp László: *Malomárok*

■ A *Malomárok* szép Kolozsvár-regény. Ezt azonban nem úgy kell érteni, hogy valamiféle zártságot hoz magával, és kizárólag azok élvezhetik, akik Kolozsváron születtek vagy élnek. Inkább csak arra a megéltségre szeretném felhívni a figyelmet, amellyel az író ritmizálja és „bevilágítja” a szöveget, ahogy fénye és dallama van a könyvnek. Olyan író szólal meg itt, aki minden rétegét, bugyrát, minden örömet és bánatát ismeri annak a közegnek, amelyről ír. Egy igazi író.

Azért sem zárnék ki senkit, mert a társadalmi réteg, amelyről a könyv szól, az pontosan az, amellyel mindenki találkozhatott azok közül, aki legfeljebb 1980-ban születtek: a kispolgárok világa ez, azoké, akik éltek, ahogy teheték, akiknek műhelye, kisüzeme, varrodája volt az államosítás előtt, akik nem voltak Bánffyok vagy Kálnokyak, de nem is nyomorogtak úgy, mint egy másik univerzális Kolozsvár-regény, a *Zokogó majom* lakói. Igaz, tulajdonképpen észre sem vették volna, ha nyomorognak is, mert élniük kellett: „...ahogyan ilyen volt a nyugodt polgári élet kívánsága is, mert ebben négy dolgot nem érthetett meg Márk akkoriban, azt a szót, hogy nyugodt, azt, hogy polgári, azt, hogy élet, s az egészet együtt, mégis azt az időszakot

mondja Magdus a legszebbnek, a legboldogabbnak közel negyven esztendő múltán, úgyszintén Márknak...” (54.)

Sokfélék voltak persze, egyik ilyen, másik olyan, egyik nyílt és játékos, a másik befelé forduló, egyvalamiben azonban összetartottak: a család köré rendeződtek. A családot, azt a családot, amelyről Márk beszél – a könyv nem mondja ki expressis verbis, de a kamera az ő szeméhez áll a legközelebb –, ezt a családot tehát a „hatalmas asszonyok” éltetik. Pepi, Irma, Magdus és a többiek valósággal mindent megtesznek a férjükért és a gyermekeikért, miközben veszekednek, vitatkoznak, összekapnak és zsörtölődnek, de mindez pusztán színfolt marad abban az összességben, abban a konglomerátumban, amely a család, s amelyről ugyan nem beszélnek nagy, romantikus szavakkal, de amelyhez halálukig hűek maradnak. Mint ahogy pusztán színfoltok maradnak a férfiak is, akik közül többen elesnek a háborúk egyikében vagy korábban természetes halált halnak, mint a hosszú életű nők. Ezt a családot, melynek Márk a mesélője, akinek Magdus és Laci a szülei, a nők tartják össze, ők találják fel magukat az élet nehéz perceiben, az ő lélekjelölésük menti meg a családot a

borzalmaktól, az ő hatékonyságuk teszi elérhetővé végül a szoba-konyhás apró lakást is a Széchenyi téren, hogy az, aki beleszületik ebbe a zsongásba, mindhalálig biztonságban érezheti magát.

S a történelem, azok a fordulatok, melyeket a beszélő nem túl szerencsés fordulattal „úri huncutságoknak” nevez, éppen ezt szünteti meg, a család biztonságát, életerejét, mert egy nivelláló társadalomban már nem ugyanolyan súllyal eshetnek latba a lélekjelenlét és a talpraesettségek képességei, ezért aztán az a „negyven év múltán”, amikor Magdus a múlt század harmincas-negyvenes éveit nevezi élete legboldogabb időszakának, a kelet-európai kommunizmus kora, amikor Márk már nem itthon él, Magdus egyedül van a szoba-konyhában, senki sehohol immár a rokonok közül, Laci is meghalt, és sem az elbeszélő, sem az elbeszéltek nem tudják ezt úgy kezelni, mint az élet természetes rendjét, hiszen a természetes rendjüket elvették tőlük – erről szól a *Malomárok*, s maga a *Malomárok* is kiszárad, elvitélenedik, illatai bűzökké változnak, ahogy közeledünk a befejezés felé, mint ahogy a regény mondatai is elszikkadnak ekkorra.

A víz útja, A kő útja, A hadak útja – ez a három rész címe, közülük az első egyfajta invokáció, a második az evokáció, a harmadik pedig az „exvokáció”, a szomorú epilógus. A második tömb a regény éltező tömbje, ebben történik minden, ami szép, érdekes, izgalmas, fordulatos, ebben mesélődik el a családregény, amely fejlődési regény is egyben, legalábbis a Márk számára, aki visszanez, a többiek, mint utaltam már rá, egyszerűen élnek, belevetik magukat, nem sokat gondolkodnak a pillanaton kívül, és ezért

lehet szeretni őket, Márk azonban azt mondja, „a szavak ott maradnak azokon a tájakon, azokban a szobákban, ahol kimondták őket, csak föl kell lelni és a helyükre kell illeszteni valamennyit” (105.), vagy azt, hogy „ez az egy személyre szóló táj és kép élni fog, amíg maga Márk él, amíg a képteremtő képzelet szét nem omlik benne bamba anyaggá” (259.), tehát egy önelemző, önújraépítő könyv is ez a regény, és sikerül meggyőznie olvasóját, hogy valóban az, „bruegeli tájnak” nevezi az elbeszélő többször, motívum gyanánt azt a tájat, ahol él, a meg nem nevezett várost és a tartományt, zsúfolt, de szép, rend van még a zsúfoltságban, s erről álmodozik, erre vágyakozik Márk, bár tudja, hogy lehetetlen visszatérni, hiába tér vissza az anyjához, az már nem az a visszatérés.

Csak hát van a szeretett tárgynak, tájnak, embernek, helyzetnek egy oroszlánharapása, amelytől mégiscsak velünk marad mindörökre, és ezt próbálta megírni Kolozsvári Papp László ebben a szép regényben. „Szeretlek. Egyszer azt mondtad: szeretlek. / A hó elolvadt, téged eltemettek, / ez megmarad” – írja Várady Szabolcs *A halottakkal* című versében. Erről van szó: akárhogy véget ért, mégis ragaszkodunk hozzá, s hogy mennyire szerettük, csak akkor derül ki, amikor elhagytuk. És mert szerettük, nem tudjuk elengedni, illetve megpróbáljuk megérteni, hogy elengedhessük végre. Az Ady-idézetek, melyeket az író regénye mottójául választott, ugyanezt a gyötrő melankóliát sugározzák: „Álmodik-e, álma még maradt? / Én most karácsonyra megyek, / Régi, vén falusi gyerek, / De lelkem hó alatt.” (*A téli Magyarország*); „Bivaly-fekeete a hó, / Fehér a szurok korma, /

A Van csak egy rossz álom / S a valóság a Volna.” (*A nincsen himnusz*) Az ember óvja a lelkét, az mégis újra megsebződik, amikor az emlékek aktualizálódnak: nem a jelenben él, hanem a múltban, holott tudja, hogy ott nem élhet.

„Bizonyára nem véletlen, hogy a regény elbeszélőjének neve Márk – talán az egyetlen ’kitalált’ név a regény világában –; s hogy a narrátor annak az evangélistának a nevét vette magára, aki az egyházalapító Péter apostol megbízásából és elbeszélései nyomán írta meg a nevével fémjelzett evangéliumot.” – írja Orbán Gyöngyi *Az elbeszélés útja* című tanulmányában (*Irodalmi Szemle* 2015/4). Jóval profánabb, de talán nem téves javaslatlalt élek: a narrátor neve szerintem a Malomárok nevéből is származtatható, egy „o” elvonásával az utolsó szegmensből. Ez a jól láthatóan kitalált név a sok Paula, Miki, Jenő és egyebek között egy evangélistáé, akinek a nevét az a folyóág adta, mely az egész életet irányította, összerendezte, maga köré vonzotta. A „hatalmas asszonyok” ott intézték a család életét, és amikor a folyóág kiszikkadt, akkor már az asszonyok is mind meghaltak vagy megöregedtek, ahogy a század is.

Ennek ellenére megjelenik a remény. „Ági lányomnak” – szól az

ajánlás, és mi mást jelenthet ez, mint hogy az író abban bízunk, mindaz, amit elmesélt, valakiben, a gyermekében, ismét aktualizálódik, fontos lesz valamiképpen? Seherezádétól Melville Ishmaeljáig mindenki a reményért, a reményből mesélt, azért, hogy mint Horatio, az utókorra örökíthesse Hamlet történetét. A család majdnem kihalt, a Malomárok nem más, mint egy homokos-kavicsos meder, Márk elhagyta szülőföldjét, holott ősei mind hűségesek voltak hozzá – az elbeszélőnek azonban van egy lánya, és akárhol él is, az övé, Magdus és Laci unokája.

Mint láttuk, Márk és az elbeszélő majdnem összeér, az elbeszélés mégis egyes szám harmadik személyű marad. Így viszont az elég könnyed Spinoza- és Hegel-utalásokat, a történelem felületes magyarázatait kénytelenek vagyunk a narrátor szólamával azonosítani. Ez nagy fájdalom, mert a város és a család gyönyörű, több oldalas, fénylő óriásmondatokban mutatkoznak meg, az ilyen jellegű értelmezések ellenben elég egyszerűek. Szerencsére a történet, a felvillanó, zenélő mondatokban megrajzolt, végül lehanyagló történet viszi magával az olvasót, mint a hullámvasút, egyszerre közeli és távoli tájak felé ebben az elbűvölő könyvben.